

Akademia Wychowania Fizycznego

im. Bronisława Czecha w Krakowie

Recenzja

rozprawy doktorskiej

mgr Katarzyny Wójcik pt. „Odporność psychiczna jako determinanta osiągnięć sportowych
w wybranych dyscyplinach olimpijskich”

(promotor prof. dr hab. Monika Guskowska,

Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie).

Wynik zmagania sportowców zależy jest od wielu różnorodnych czynników. Niewątpliwie do tych najbardziej istotnych należą właściwości psychologiczne zawodnika. W psychologii sportu dąży się do wyodrębnienia tych, które będą zwiększać poziom odporności psychicznej sportowca, uważanej powszechnie za ważny predyktor efektywności. I właśnie zagadnienie odporności psychicznej i jej uwarunkowań zainteresowało Panią Katarzynę Wójcik i zainspirowało do podjęcia tematu pracy doktorskiej. Przedstawiona do oceny rozprawa wpisuje się tym samym w nurt psychologii sportu. Jest to praca badawcza o charakterze naukowym, ale i zarazem posiada wyraźną wartość empiryczną.

Celem recenzowanej dysertacji było określenie zależności pomiędzy odpornością psychiczną a osiągnięciami sportowymi w wybranych dyscyplinach sportowych (takich jak lekkoatletyka, zapasy, kajakarstwo, wioślarstwo, podnoszenie ciężarów, pięciobój nowoczesny, szermierka, strzelectwo). Autorka podjęła także próbę ustalenia związków

między odpornością psychiczną a motywacją, radzeniem sobie ze stresem i stanami emocjonalnymi, które wiążą się z rywalizacją sportową. Uwzględniono kryterium klasy sportowej oraz płci. Warto podkreślić, że podejmowany temat ma wartość zarówno poznawczą, jak i utylitarną.

Rozprawa jest prawidłowo skomponowana. Zachowano właściwe proporcje, struktura jest poprawna i typowa dla tego typu prac. Tytuł jest także prawidłowo sformułowany. Dysertacja składa się z 118 stron. Wyróżniono tu Streszczenie (w języku polskim i angielskim), Wstęp, cztery Rozdziały, a także Bibliografię, Spis rycin (dziewięć) i tabel (trzydzieści osiem). Rozdziały podzielone zostały dodatkowo na podrozdziały. Bibliografia obejmuje 269 pozycje literatury (w tym także zagranicznej) oraz osiem źródeł internetowych.

Moja pierwsza uwaga dotyczy sformułowań, jakich Pani magister Wójcik użyła w Streszczeniu i Wstępie pracy. W Streszczeniu przeczytać można, że „We współczesnym sporcie wzrasta znaczenie przygotowania psychicznego oraz właściwości psychicznych i umiejętności mentalnych współdeterminujących rezultaty sportowe” (s.5). We Wstępie pojawia się niemal bliźniacze zdanie „We współczesnym sporcie zawodnicy, jak i sztab szkoleniowy, coraz częściej zwracają uwagę na przygotowanie psychiczne i rozwój umiejętności mentalnych, potrzebnych w rywalizacji sportowej” (s.9). Warto doprecyzować jaki okres obejmuje „współczesny sport” oraz od kiedy zwraca się uwagę na przygotowanie mentalne. Historia psychologii sportu sięga XIX wieku; w pierwszej połowie XX wieku psychologowie prowadzili już badania a nawet współpracowali z zawodnikami (np. Coleman Griffith, lata 20-2 i 30-e XX wieku). Tymczasem cytowane powyżej fragmenty pracy mogą sugerować, że dopiero teraz zwraca się uwagę na aspekty psychologiczne w przygotowaniu sportowca. Dodam, że ten „współczesny świat” pojawia się w pracy raz jeszcze na stronie 14, w Teoretycznych podstawach badań własnych („We współczesnym świecie coraz częściej poruszana jest kwestia stresujących sytuacji, wydarzeń traumatycznych, wyzwania w życiu

codziennym, które wpływają negatywnie na zdrowie fizyczne i psychiczne społeczeństwa”). Pojawia się ponownie pytanie od kiedy definiować można „współczesny świat”? Czy za 20 lat też będzie to aktualne?

Część teoretyczną pracy stanowi Rozdział 1, w którym Autorka dokonuje przeglądu literatury dotyczącej zagadnienia odporności psychicznej i jej znaczenia w rywalizacji sportowej. Porusza także temat stresu, lęku i motywacji jako czynników istotnych w kontekście zmagania sportowca. Wreszcie ukazuje zwięzłą charakterystykę wybranych dyscyplin sportowych (których to przedstawiciele stanowili grupę badaną) zwracając uwagę na ich specyfikę pod kątem psychologicznym. Pani magister Katarzyna Wójcik dokonuje interesującego przeglądu literatury, wyjaśnia omawiane zagadnienia i odwołuje je do działań sportowca.

Mam jednak kilka uwag dotyczących tej części:

- w warstwie językowej stosowanie pierwszej osoby „obserwujemy: (s.10) czy „dopuszczamy” s. 24. W tego typu pracach zwykle stosuje się formy bezosobowe czasowników. Pojawia się też tzw. „literówka” na stronie 15 w wyrazie „osiągnięcia”.

- Autorka odwołując się do koncepcji Richarda Lazarusa i Susan Folkman z 1984 roku pisze „To ostatnie podejście dominuje we współczesnych rozważaniach na temat stresu” (s.11). Może by przywołać w tym miejscu literaturę z ostatnich 5-10 lat, w których nawiązuje się do modelu Lazarus-Folkman by potwierdzić wcześniejsze stwierdzenie?

- W rozdziale 1.1.1. „Stres w rywalizacji sportowej” wszystkie cytowane źródła liczą co najmniej 10 lat. Nie ma tu ani jednej pozycji literatury opublikowanej po 2010 roku. A przecież zagadnienie stresu w działalności sportowej stanowi częsty obszar badań naukowców.

- W podrozdziale 1.1.4. Autorka dokonuje analiz modeli odporności psychicznej. Ale czy w rozdziale 1.1.3. nie pojawiły się już takie modele? Na przykład Loehra? w podrozdziale 1.1.3. „Odporność psychiczna w sporcie” Autorka pisze, że „Dzięki współpracy z zawodnikami Loehr (1986) rozwinął to pojęcie, wyróżniając cztery czynniki odporności psychicznej (...)” (s.15). Można było te fragmenty scalić w jeden podrozdział. Warto podkreślić, że Pani Wójcik dokonuje obszernego przeglądu koncepcji odporności psychicznej, ale niekiedy czytelnik może mieć wrażenie, że koncepcje są jakby wymieniane jedna po drugiej ale bez ustosunkowania się do nich, czy ich skomentowania.

- Ostatnia uwaga w rozdziale teoretycznym dotyczy sformułowania ze strony 24 „W obszarze sportu to trener tworzy odpowiednie środowisko pozwalające na budowanie i nabywanie różnych umiejętności psychicznych. Szczególnej uwagi wymaga budowanie pewności siebie u kobiet (Newland i in., 2013), która stanowi ważny element odporności psychicznej”. Tylko dlaczego u kobiet? Ta myśl nie została rozwinięta i wyjaśniona czy poparta wynikami badań innych autorów.

Kolejny rozdział to „Podstawy metodologiczne badań własnych”. Autorka ukazała tu cel badań, zamieściła siedem pytań badawczych, omówiła zmienne i wskaźniki. Przedstawiła także interesujące i właściwie dobrane metody badawcze, które wykorzystała w swoich badaniach (Mental Toughness Questionnaire -MTQ48, Coping Inventory for Competitive Sport – CICS, Competitive State Anxiety Inventory-2 Revised - CSAI-2R, Sports Motivation Scale -SMS). Pani Katarzyna dokonała także w tej części charakterystyki osób badanych - 98 zawodników, w tym 34 kobiety i 64 mężczyzn. Poinformowała także o procedurze badań i zastosowanych metodach statystycznych. Ta część pracy została przygotowana prawidłowo i zgodnie z wymaganiami badań z zakresu psychologii w kulturze fizycznej. Jedyne pewne wątpliwości budzi:

- rezygnacja z postawienia hipotez badawczych na rzecz wyłącznie pytań badawczych.

Nie jest to błąd, jednak w dysertacjach doktorskich zwykle znaleźć można oprócz pytań badawczych także i hipotezy badawcze.

- nadmierne rozbudowanie postawionych pytań badawczych – poszczególne pytania dotyczą kilku zmiennych. To także nie jest błąd natury metodologicznej, ale czy nie lepiej byłoby te pytania nieco uprościć i ewentualnie uszczegółwić?

W rozdziale trzecim „Wyniki badań własnych” Pani Katarzyna Wójcik dokonała rzetelnej analizy statystycznej uzyskanych wyników badań, które przedstawiła w sposób czytelny i klarowny. Porównała uzyskane wyniki w zależności od płci, klasy sportowej, stażu zawodniczego, kwalifikację olimpijską, by następnie wyodrębnić predyktory kwalifikacji olimpijskiej, w tym wyróżnionej w tytule pracy, odporności psychicznej i finalnie znaleźć zależności pomiędzy wspomnianymi predyktorami (stany przedstartowe, motywacja i style radzenia sobie ze stresem) a odpornością psychiczną.

Celem badań było określenie zależności pomiędzy odpornością psychiczną a osiągnięciami sportowymi w wybranych olimpijskich dyscyplinach sportowych oraz związków między odpornością psychiczną a motywacją, radzeniem sobie ze stresem i emocjonalnymi stanami przedstartowymi. Część ta przedstawiona w sposób logiczny i przemyślany nie budzi zastrzeżeń.

Rozdział czwarty to Dyskusja i wnioski. Autorka dokonuje tu interesującej analizy uzyskanych rezultatów, które odnosi to badań innych autorów. O ile w części teoretycznej przegląd literatury w niektórych fragmentach pozbawiony był interpretacji czy oceny Pani magister Wójcik, o tyle „Dyskusja i wnioski” to zdecydowany atut pracy. Pani Katarzyna Wójcik w umiejętny sposób interpretuje wyniki badań własnych, sięga po rezultaty innych

badaczy, w sposób wyczerpujący wyjaśnia uzyskane zależności. Jedyne uchybienie, jakie

dostrzegam w tej części, to nadmierna generalizacja – można było podkreślić, że dyskusja dotyczy wyników badanych sportowców (choć była to grupa elitarna) a nie sportowców w ogóle. Nie jest wiadome, czy na przykład w innych obszarach kulturowych zależności byłyby takie same (znane są choćby badania z Iranu czy Nigerii dotyczące stylów radzenia sobie ze stresem a płcią u sportowców - Nwankwo, Onyishi, 2012, Ramazani - Nejad 2011 – których wyniki różnią się od europejskich czy amerykańskich).

W ostatniej części („Podsumowanie i wnioski”) Autorka klarownie uwypukla najistotniejsze wnioski z badań własnych oraz ukazuje w jaki sposób dla praktyki z zakresu psychologii sportu można wykorzystać rezultaty Jej badań. Jest to niewątpliwie bardzo cenna część rozprawy.

Podsumowując, uważam, że recenzowana praca doktorska wnosi nowe informacje na temat uwarunkowań odporności psychicznej sportowca. Ma także charakter użyteczny. Doktorantka dokonała właściwego wyboru literatury przedmiotu. Opanowała umiejętność prowadzenia badań naukowych, a także syntetycznego ukazania rezultatów i możliwości zastosowania ich w praktyce psychologa sportu czy trenera. Wykazała się też krytycyzmem w interpretacji wyników. Drobne uwagi, które jako recenzent dostrzegłam, nie umniejszają wartości dysertacji.

Uważam, że praca Pani Katarzyny Wójcik spełnia kryteria stawiane pracom doktorskim w zakresie nauk o kulturze fizycznej i tym samym zasadne jest postawienie wniosku o dopuszczenie magister Katarzynę Wójcik do dalszego etapu przewodu doktorskiego.

Joanna Basiaga-Pasternak